

DAGENS FRÅGOR

Den 15 dec. 1941.

Hemvärnets nyrekrytering Med synnerligt intresse har undertecknad tagit del av områdesbefälhavaren lektor Natan Valmins artikel under rubriken Dagens frågor i häft. 9 av denna tidskrift. Med synnerligt intresse, men också med rätt mycken förvåning över de erfarenheter och påståenden, vilka han lägger till grund för sin uppfattning och sina förslag. De i stort sett nedslående erfarenheterna kan jag givetvis icke bestrida, då de tydligen hämtats från hans eget verksamhetsfält. Men jag vill opponera mot att dessa erfarenheter läggas till grund för generaliserande omdömen om hemvärnsrörelsens beskaffenhet och hemvärnets värde och begagnas som motiv för framläggande av förslag, vilkas genomförande skulle innebära en fundamental omläggning av hela hemvärnsproblemet.

Kanske är det förmätet att vilja göra gällande att de erfarenheter jag för egen del haft tillfälle att göra med större rätt kunna generaliseras. Men vad jag hört och sett också inom andra hemvärnskretsar än den över vilken jag har förtroendet att föra befälet talar för att läget i stort sett är detsamma på de flesta håll i vårt land som hos oss i Göteborgskretsen. Detta läge karakteriseras rätt väl genom en mening nederst å sid. 630 i lektor Valmins artikel: »Det är givet och bevisat, att inom varje hemvärnsområde finnes en säker och pålitlig stam av verkligt intresserade och allvarligt inställda hemvärnsmän, folk som offra tid och kraft och ofta penningar med för att göra sig fullt kompetenta att uppfylla sina plikter som hemortens närmaste försvarare.» Detta är så sant som det är sagt, särskilt om man med stam ej menar en liten kärntrupp utan den väsentliga delen av de kontraktskrivna hemvärnsmännen. Men strax därefter kommer ett annat påstående som jag icke tror att alltför många områdesbefälhavare vilja skriva under: »Men lika visst och känt är att inom *varje* (kurs. av mig) område finns en hel del gott folk som icke äro inställda på samma uppoffrande och plikttrogna sätt till hemvärnets innebörd och uppgifter, närmast till de mer eller mindre regelbundet återkommande övningarna och alarmeringarna.» På de håll där verkligen »en hel del folk» inom hemvärdet förhålla sig på det viset, måste detta bero på att det befäl, på vilket det kommer an att ingjuta en rätt anda hos truppen, har den slappa och toleranta syn som kommer till uttryck i den omedelbart följande meningen: »I många fall kan

man naturligtvis icke förtänka dem om de utebliva och anse att deras vilodag är avsedd i främsta rummet för rekreation eller rent privata intressen.» Jag vill mena att man i högsta grad kan förtänka mogna män, ja även ynglingar som vilja räknas som något värda, om de förfallolöst gå ifrån högtidligt avgivna utfästelser därför att de anse att vilodagen är till uteslutande för deras nöje och bekvämlighet. Om det finnes »hemvärnsområden där folk går ut och in i hemvärdnet ungefär som det för tillfället faller dem in» — jag vill hoppas att de äro lätt räknade — må man laga att dessa områden få ett befäl som kan rätta till detta missförhållande. Det är inte ogörligt. Ty överallt i vårt land finnes det karlar av det rätta slaget. Det gäller att få tag i dem och ställa in dem som stöttepelare i hemvärdnets led och framför leden.

Klagan över skyttarnes uteblivande från hemvärdnsrörelsen är icke så befogad som lektor Valmin synes anse. Jag har haft glädjen inspektera hemvärdnsförband i bohuslänska bygder, där hela rader av guldmärken lyst på hemvärdnsrockarna. Och vi ha i Göteborg fått röna det största intresse från skytterrörelsens och de aktiva skyttarnes sida. Det lider intet tvivel om att vi vid nyrekrytering skola få in ännu många icke värnpliktiga skyttar. Det börjar nog redan »stå klart för envar som äger och kan hantera ett gevär och som icke på annat sätt blivit tagen i anspråk för vår beredskap att hans plats är i hemvärdnet».

Påstående att det från början blivit så att »landstormsungdomen icke känt sig tillräckligt uppskattad av hemvärdnets lokala ledning» är icke överensstämmande med det verkliga förhållandet på de håll där jag känner till läget. Hos oss i Göteborg har samarbete från första stund varit etablerat mellan hemvärdnet och landstormsungdomen, och de båda organisationerna ha mötts i ett initiativ till ett fast och regelbundet sammanknyttande i former om vilka de enats såsom lämpliga och ömsesidigt tilltalande.

Beträffande förfoganderättslagens tillämpning på hemvärdnets vapensankaffning kunna vi nog, med tanke på det friktionsfria samarbete med skytterrörelsen som för hemvärdnet är oundgängligen nödvändigt, vara glada åt att förhastade och irriterande åtgärder av detta slag ej kommit till användning.

Hur man kunnat komma därefter att nödgas »konstatera, att det (manskaf) som hemvärdnet fått nöja sig med ofta är just vad som blivit över sedan luftskydd o. s. v. tagit sitt» har jag med utgångspunkt från förhållandena i våra orter svårt att förstå. Det är i författningarna sörjt för att hemvärdnet skall ha förmånsrätt till vapendugliga män. Enda villkoret är att de inom luftskyddet etc. sätta annat lämpligt folk i sitt ställe, även kvinnor som ägna sig för ifrågavarande uppgifter. Fall ha förekommit då vi i hemvärdnet haft att träffa ett arrangemang med luftskyddets vederbörande, och detta har alltid kunnat ske i samförstånd och med gott resultat. Man får i hemvärdnsarbetet söka förena fasthet med mjukhet och smidighet, ej förse sig på svårigheterna och ta onödigt hårt på ting och personer.

Dagens frågor

Det har synt mig lämpligt att göra dessa randanteckningar till lektor Valmins artikel för att från en annan inom hemvärnet arbetandes erfarenhet belysa några av de spörsmål han framdragit. Sedan detta skett ber jag att få övergå till huvudfrågan: hemvärnets rekryteringsproblem. Detta kommer alltid att vara akut, alldenstund de unga årsklasserna undan för undan komma in i värnpliktsåldern och de äldre medlemmarna efter vartannat falla bort på grund av förminskad vigör.

Just nu har visserligen ett extra bekymmer tillkommit genom att tidigare frikallade och uppskovsberättigade inkallats till utbildning och beredskapstjänst och lämnat luckor efter sig i hemvärnets led. Men vi ha icke anledning att i det nuvarande läget se mörkt på rekryteringsfrågan. Hemvärnets värde och betydelse för vårt försvar är allmänt insett. Hemvärnets tillvunnit sig respekt och uppbäres, som det är lätt att övertyga sig om, av aktning och sympati inom de vidaste medborgarkretsar. Det har blivit hedersamt att vara hemvärnsman. Vi kunna bygga på denna goda grund vid det arbete för nyrekrytering som vi måste ägna ett levande intresse och aldrig släppa. Intet tyder f. n. på att vi ej skola kunna hålla hemvärnets vid avsedd styrka. Det är svårt att förutspå hur det kan komma att gå i en framtid, vars förhållanden vi icke ha möjlighet att nu bedöma. Men ett torde vara tämligen säkert, och det är att, om försvarsviljan i en given situation domnar på nytt, hemvärnets vidmakthållande icke skulle kunna skyddas genom en lagstiftning som gjorde medlemskap i hemvärnets obligatorisk för män i åldern fyrtiosex till femtio år. Skulle icke vid en nedskärning av värnplikten denna tvångsenrollering av sena årsklasser omedelbart komma att avskaffas såsom särskilt obekvämt och irriterande? Och ha vi icke sett, huru som det lilla som i 1914 års härordning åtgjorts för att på obligatorisk väg höja landstormens effektivitet fortast möjligt sattes ur funktion vid nedrustningen? Det var den frivilliga landstormsrörelsen som höll landstormen vid liv genom sin befälsutbildning och sina ungdomsavdelningar.

Vad skulle man uppnå med att införa obligatoriskt medlemskap i hemvärnets? Till att börja med skulle man få ett hemvärn som vore alldeles för stort i förhållande till det vi nu ha och som man ansett sig ha möjlighet att utrusta och organisera. Dess organisation skulle näppeligen kunna anförtros åt eller påläggas oavlönade och frivilliga krafter. Detta obligatoriska hemvärn skulle vara sammansatt av alla de element, goda och mindre goda, som självfallet måste rymmas i en värnpliktarmé. Man var, som vi veta, vid hemvärnets upprättande mycket angelägen att skaffa sig garantier för att det skulle bli rekryterat av pålitliga ärliga svenskar. Man var med allt fog obenägen att lämna ut, till förvaring i hemmen, gevär och automatvapen åt folk, vilkas rättskaffens nationella sinnelag man ej kunde lita på. Granskningen av de till hemvärnets anmälda anförtroddes och är alltjämt anförtrodd åt kommunala myndigheter som icke utan omsorgsfull prövning anbefalla någon att få ett vapen om hand och öva sig i dess bruk. I linjearmén har man truppen under ständig

kontroll av befäl. De enskilda männen kunna ej hur de vilja dra iväg med sina vapen eller sammansluta sig i väpnade band. Redan av det skäl som nu angivits är det orimligt att organisera ett obligatoriskt hemvärn med de arbetsformer och uppgifter som hemvärdet nu har och måste ha. En kombination av frivillig och obligatorisk hemvärnstrupp synes helt förkastlig. Det skulle ovillkorligen skära sig mellan dessa två kategorier, av vilka den frivilliga med rätta skulle känna sig stå i en särklass.

De frivilliga hemvärnsmännen ha sin främsta styrka i frivilligheten. De utgöra moraliskt sett — vilka kvalifikationer de i övrigt må äga — en elittrupp. De ha från förstone identifierat sin fria vilja med de krav fosterlandets försvar kan ställa på en medborgare, också det yttersta kravet att »med liv och blod konung och fädernesland försvara». Och därför kan intet vara dem angelägnare än, för att använda krigsmannaerins ord, »väl bereda sig för krigets värv». De äro av hela sin själ soldater. Kan man med säkerhet säga det samma om alla de män som av tvång skulle drivas under hemvärdets fanor, för dem kanske förhatliga, medan de för de frivilliga äro kära och dyrbara? Och är det möjligt att mellan dessa män som utan glädje göra sin tvungna plikt, och dem, som med liv och lust bära de bördor de själva tagit på sig, skapa det kamratskap som sammansvetsar en trupp och som inom hemvärdet uppnått en sällspord styrka? Icke heller vore det lätt att inom denna heterogena trupp åstadkomma den disciplin som är naturlig mellan män som frivilligt ställt sig i ledet och som erkänna en av sina egna såsom ledare, därför att de i honom se en kamrat, besjälad av den vilja som är deras egen, redo att ta ansvaret för dem, men utan anspråk på företräden eller maktbefogenhet för maktens skull. Den demokratiska prägel, man önskar att hemvärdet skall ha, kan icke behållas i samma grad som nu, om dess frivillighet upphör eller dess trupp sammansättes av både tvångsvis uttagna och frivilliga. Man bleve nödsakad att ge det hela samma karaktär som linjearmén, men utan att kunna ge den dess ordning och fasthet. Man vill icke gärna tänka sig in i alla de besvärligheter och motbudande komplikationer det skulle föra med sig om man rubbade de nuvarande grundvalarna för hemvärdet.

Alla som känna något till hemvärdet intyga enstämmigt att de aldrig mött en villigare och mera arbetsglad trupp. När hemvärnskurser hållits vid etablissement, där linjetrupp funnits förlagd, har dennas befäl gärna framhållit, att det varit en glädje att ha hemvärdet som gäster, emedan det verkat föredömligt för deras manskap. Tror någon att icke de tvungna hemvärnsmännen skulle dämpa iver och arbetsglädjen hos de frivilliga? Eller att ett helt obligatoriskt hemvärn skulle ge linjearmén ett lika vackert föredöme i plikttröhet och lust att öva och lära?

Lektor Valmin framkommer med ett förslag att göra gymnasieungdomen till kärnan och blomman av hela landets hemvärn. Han vill göra »läroverkshemvärn» och anser upprättandet av sådana som den bästa lösningen av hemvärdets rekryteringsproblem, vad städerna beträffar. Visst är man glad åt gymnasieungdomen, och visst vill

man ha den, liksom deras jämnåriga, arbetarungdomen, med i hemvärnet. Men man skulle göra de unga för stor ära genom att tilldela dem rollen som kärnan i hemvärnet. Kärnan — det är nog kärnkarlarna, de stadiga, starka och beslutsamma mannar, som bister sammanbitna skulle gå ut, om det gällde, för att värna hem och arbetsplatser.

Och vi vilja inom hemvärnet helst undvika att skapa formationer som äga en ensidig klassprägel. Vi vilja blanda läroverksgossar och ynglingar som börjat att tjäna sitt bröd inom det praktiska livet, liksom vi i leden ställa in män av de mest olika samhällsgrupper och låta dem känna det kamratskap som skär tvärs över klass- och yrkesintressen. Hemvärnet skall med sina frivilliga skaror av unga och äldre liksom innesluta vår värnpliktsarmé från båda sidor. Det skall ge möjlighet för ynglingarna att av egen håg förbereda sig för soldatens värv, det skall bereda deras fäder tillfälle att vidmakthålla de soldategenskaper de utbildat i värnpliktstjänsten. Hemvärnet skall inom sig samla den redobognaste och mest pålitliga fria försvarsviljan och låta den bli en kraftkälla och tillgång i fredens och i ofredens tider.

Axel L. Romdahl.

Rysslands ekonomiska förluster. Det är väl känt, att Ukraina var Rysslands kornbod. Mindre bekant är den förskjutning, som sedan första världskrigets år ägt rum inom de ryska åkerbruksområdena. Enligt Sovjetstatistiken, som man givetvis alltid måste ta med ett visst förbehåll, har den totala åkerbruksarealen från 1913 till 1938 ökat med 8 milj. hektar (från 94,4 till 102,4 milj. hektar). Av ökningen kommer på Uralområdet 3,2 milj. hektar, på Västsibirien 3,7 milj. hektar och på Ostsibirien 1,7 milj. Den spannmålsbärande arealen i Ukraina torde icke ha utvidgats under denna period, ett nytt bevis för att sovjetrysk agrarpolitik föga bestämts av rationella synpunkter. Enligt den sista folkräkningen omfattar Ukrainas befolkning 18,2 procent av Sovjetunionens totala befolkning; de ukrainska distriktens andel av veteproduktionen belöpte sig år 1937 till 21,5 procent, inom vissa kulturer högst 18,9 procent. Ryssland skulle följaktligen genom förlusten av de ukrainska områdena ha förlorat blott omkring $\frac{1}{3}$ av sin åkerbruksareal, tillika den bästa åkerbruksjorden i hela Ryssland. Mycket större och känsligare är förlusten av de sockerproducerande områdena. Ukraina försörjde nämligen så gott som hela Ryssland med detta näringsmedel. Man vet ej, hur stora lager socker och spannmål Sovjetunionen hade i behåll vid tiden för ockupationen och i vad mån dessa förråd kunde räddas. Av skildringar i dagspressen har man dock fått veta, att stora förråd förstörts av de egna ryska trupperna i enlighet med Stalins order.

Särskilt hårt drabbad blev den ryska industrien. Man kan nog säga, att Dneprostroy härvidlag var den kännbaraste förlusten. Den

väldiga kraftstationen hade en kapacitet på 558,000 kilowatt och var den största i hela Europa. Den försörjde ett stort antal industri-företag vid Dnjepr med elektrisk kraft, däribland de betydelsefulla ukrainska industriorterna Dnepropetrowsk, Kriworog och Nikopol. Dneprostroj var Sovjetunionens och femårsplanens stolthet. Måhända icke utan rätt, alldeles oavsett att »skadegörelseprocesser» på sin tid öppnades mot ett större antal ingenjörer och tekniker på grund av »oekonomiska metoder» vid verkets uppbyggnad, varvid rättegångarna ändade med drakoniska åtgärder mot de anklagade. Bland andra stora elektriska kraftstationer i Sovjetunionen, vilka just nu hotas att inringas av de tyska trupperna och gå ryssarna förlustiga, kan man nämna Sterowsk och Sussisk i Donbäckenet, vilkas kapacitet håller 157,000 resp. 150,000 kilowatt. De försörja Donbäckenets industri med elektrisk energi. Planer voro å bane att förbinda Dneprostroj med Donbäckenet, men ännu så sent som 1939 hade dessa arbeten icke slutförts.

Förlusten av Kriworog får väl räknas som det hårdaste slaget mot rysk järnindustri. Kriworog är beläget i närheten av Donezområdets kolfält, och dess järnmalm kännetecknas av sin höga kvalitet. Kriworogområdet levererade de sista åren före kriget 60 procent av hela Sovjetrysslands järnmalmutvinning. Av icke ringare betydelse var Kriworog för gjutjärnsproduktionen; i hela Ukraina belöpte sig före kriget gjutjärnsproduktionen till 60 procent av hela Sovjetrysslands, varav en stor del föll på Kriworog. En jätteförlust är vidare ockupationen av järngruvorna i distriktet Kertsch, vilkas lager äro dubbelt så stora som Kriworogs och vilkas kvalitet är mycket hög.

Naturligtvis har den svarta metallindustrien gjort icke oväsentliga framsteg i Ural och Sibirien under det sista årtiondet. Men dess produktionskapacitet är för ringa för att någorlunda kunna ersätta de stora förlusterna i Ukraina. Dessutom äro kommunikationsförhållandena i Ural och Sibirien relativt svagt utvecklade. Vidare få dessa distrikt räkna med större råvarusvårigheter vid metallverkens försörjning.

Även den ryska maskinbyggnadsindustrien har fått vidkännas svåra förluster. Därvid tänke man i främsta rummet på de stora metall- och maskinbyggnadsfabrikerna i Dnepropetrowsk, Nikolajew och Charkow. I Dnepropetrowsk finns eller rättare fanns det metallverk, som sysselsatte över 12,000 arbetare. Mycket kända voro också de stora vagnfabrikerna i Dnepropetrowsk och Nikolajew liksom varven i Nikolajew. Charkow var ett utomordentligt viktigt centrum för maskinbyggnadsindustrien. Det representerade lokomotivbyggnad, traktorbyggnad, verktygsmaskiner, elektriska maskiner, bergverksmaskiner, lantbruksmaskiner och cykelfabriker; i övrigt äger Charkow ett flertal fabriker i finmekaniska branschen och talrika företag tillhörande lätta industrien och livsmedelsindustrien. Till de viktigaste maskinfabrikerna höra elektromekaniska fabriken i Charkow, generatorturbinfabrikerna i Charkow, som byggt Sovjetunionens mäktigaste turbiner upp till 100,000 hästkrafter, lokomotivfabrikerna, traktorfabrikerna, bormaskinsfabrikerna, lantbruksmaskinfabrikerna

Dagens frågor

»Serp och Molot», bergverksfabriken »Två schakt», ett flertal verk för ersättningsdelar, kemiska apparater, cykelfabriker, kirurgiska instrumentfabriker m. m. Redan i strukturen av Charkowverkens olika produktionsgrenar kan man registrera deras närhet till Donezbäckenets kolfält, de viktigaste järnhyttorna och en fruktbar jordbruksbygd. Jordbrukets produkter förädlades i Charkows talrika fabriker i konserv-, tobak-, växtolja-, läder- och skobranscherna; dessutom hade Charkow en stor hamnfabrik.

De viktigaste centra för Rysslands metall- och maskinindustri med gammal industriell tradition koncentreras eljest kring Moskva och Leningrad. Båda städerna kämpa nu för livet mot de belägrande eller framträngande tyskarna. Huruvida fabrikena nu lida brist på råvaror för driften är svårt att bedöma. Om tyskarna lyckas ockupera dessa städer skulle det betyda dräpslaget för den ryska metall- och maskinindustrien.

Bland övriga industri- och handelscentra, som antingen gått förlorade för Ryssland eller till stora delar lagts i ruiner, äro Odessa, Kiev och Kertsch att nämna. Särskilt svår måste Ryssland känna förlusten av Odessa. Denna moderna storstad äger en av Rysslands viktigaste hamnar, som blott fryser till 1 à 2 månader vintertid. Hamnen i Odessa var av största betydelse för samfärdseln med Kaukasus.

Till detta kommer förlusten av de baltiska republikerna och de polska områdena, som annekterades av Ryssland under detta krig. Dessa gebit kunna dock icke betraktas som ryska i egentlig mening, något som också gäller om de under rysk-finska kriget erövrade delarna av Finland. Man kan emellertid knappast tala om förluster härvidlag, emedan den sovjetryska politiken i de erövrade områdena blott föga bekymrade sig om att bygga upp en hushållning på rationell grund. Så mycket mer lamslogos där de produktiva krafterna under ryskt herravälde.

Katolicismen Hobbes berömda epigram, att den katolska kyrkan är **i nutiden.** det döda imperiets spöke, som sitter krönt och med spira på dess ruiner, täcker väl alltjämt den populära föreställningen om denna kyrka, särskilt i länder, vilka liksom vårt inte har henne direkt inom synfältet. Det är förresten påfallande, hur ofta 1500- och 1600-talens protestantiska propaganda med dess karikatymässiga bilder går igen. Författaren till den förtjänstfulla bok om katolicismen i nutiden, på vilken här uppmärksamheten skall fästas¹, anför Bunyans skildring av jätten Påve — d. v. s. den katolska kyrkan — som visserligen ännu är kvar i livet, »men så skröplig och styv i sina

¹ S. von Engeström, *Katolicismen i nutiden*. Sthlm, Albert Bonniers förlag, 1941. (Orientering i aktuella ämnen.) Pris 6: 25. Inb. 8: —.

leder både till följd av ålder och av de många stötar, som han fått i yngre dar, att han numera kan göra föga mer än sitta i öppningen till sin håla, grinande åt de vägfarande, som gå förbi, och bitande i sina naglar, därför att han icke kan komma åt dem». Riktigt anmärker författaren, professor Sigfrid von Engeström, att om Bunyan haft rätt, borde jätten Påve vid detta laget ha varit död.

Men katolska kyrkan är långt ifrån död eller ens ålderdomssvag. I von Engeströms ytterst instruktiva, välproportionerade och objektivt skrivna bok framstår hon tvärtom som levande, rörlig och anpassningsduglig. Bättre än de flesta andra samfund har hon infogat sig i den moderna tiden och tillmötesgår mera lyhört än många andra tidens djupare behov. Just denna sida har von Engeström utförligt belyst. Det är egentligen så en populär bok om ett alltid aktuellt ämne skall skrivas: intet väsentligt utelämnat, intet oväsentligt överdrivet, inga överlägsna eller illa motiverade värdeomdömen. Svensk allmänhet har äntligen fått ett hjälpmedel att orientera sig i ett ingalunda lätt samtidsproblem, om vilket för övrigt den svenska litteraturen är sorgligt fattig och därtill tendentiös i ena eller andra riktningen.

von Engeström börjar med ett inledande kapitel om katolicismens världsfamnande anspråk och behandlar i en rad självständiga kapitel dess lära, kult och ställning till samhällsfrågorna för att i ett slutkapitel redogöra för bärande krafter i katolicismen.

Den mycket träffande redogörelsen för de bärande krafterna i katolicismen ger på samma gång förklaringen till katolicismens under senare år allt starkare ställning i katolska länder och till de talrika konversionerna inom och utom dessa. Bredvid en i breda lager härskande massiv religiös indifferentism — den finns ju också i protestantiska länder — finner man en katolsk renässans, uppburen, särskilt i Frankrike, av en rad inflytelserika och talangfulla författare och förstärkt av parallellföreteelser inom samtida filosofi och naturvetenskap, särskilt Bergsons filosofi.¹ Oppositionen mot materialism och intellektualism har i stor utsträckning kommit katolicismen till godo. Katolska kyrkans auktoritet har också visat sig besitta en utomordentlig dragningskraft. Ofta bottna, som von Engeström framhåller, övergångarna till katolicismen i våra dagar i uppskattning av kyrkans starka auktoritet, medan naturligtvis samtidigt övergångar i motsatt riktning bero på konflikter med just denna auktoritet. Det är alldeles säkert, att katolicismen i lydnadskravet har en av sina största tillgångar. När det från protestantiskt håll invändes, att det obetingade underkastandet under detta lydnadskrav är ett utslag av individens oförmåga och obenägenhet att taga på sig uppgiften att

¹ Bergsons betydelse härutinnan utvecklas av t. ex. den främste representanten för den katolska filosofien i Frankrike, Jacques Maritain, i ett nyligen på svenska utgivet arbete om nutidsmänniskans tro i form av självdeklarationer av en rad ledande tänkare och författare i olika länder (Sverige representerat av Hans Larsson och Finland av Rolf Lagerborg): »Min tro. En bok om livsåskådningar. Med förord av Alf Ahlberg.» Sthlm, Natur och kultur, 1941. Pris 6: 75. Inb. 9: 25.

själv besinna sig på sin andliga ställning och normerna för sitt sedliga handlande, kan man invända, att i de högsta frågorna bli de flesta av oss aldrig annat än barn, som behöva andras ledning. En annan dragningskraft är katolicismens universalism — Hugh Benson har i sina »Confessions» betygat, att denna var avgörande för hans övergång till katolicismen. Och äntligen fångslar den katolska kyrkan med sin kult, som mer än på andra håll sker tillmötesgår behovet av åskådlighet och påtaglighet och talar direkt till känsla och fantasi. Men samtidigt har katolska kyrkan just i denna egenskap av karaktärisk kultreligion en av sina sårbara punkter, för vilket man på katolskt håll ingalunda är alldeles blind.

Överhuvud får man emellertid vid studiet av våra dagars katolicism den uppfattningen, att reformkrav sällan resas, och denna uppfattning förstärkes vid läsningen av von Engeströms bok. Det är naturligtvis alldeles riktigt, att författaren endast i förbigående behandlar den mäktiga rörelse omkring sekelskiftet att modernisera katolicismen, som gick under namnet »modernismen». Men det är fråga, om inte de faktiskt existerande ansatserna till liknande rörelser — härvid har det väl hittills stannat — inom nutida katolicism varit förtjänta av ett omnämnande. Katolicismens egenskap av obestridd enhetskyrka har kanske nu något överdrivits, så att läsaren får det intrycket, att riktigheten av lära, kult och moral aldrig ifrågasättes i inomkatolska kretsar. Att katolska kyrkan liksom andra samfund då och då känner sig oroad och störd visar bl. a. den uppseendeväckande exkommunikationen av professor Joseph Wittig 1926.

Från sista åren föreligger dessutom ett par teologiska inlägg i modernistisk anda, som framkallat en livlig diskussion, nämligen »Der Katholizismus. Sein Stirb und Werde» (1937) och »Der Katholizismus der Zukunft» (1940). I dessa arbeten, för vilka ett par kända protestantiska teologer stå som utgivare men som till författare ha katolska teologer och lekmän, göres det katolska lärosystemet till föremål för en ingående kritisk granskning och ganska vittgående krav på kultens modernisering resas — bl. a. kräves en plats för modersmålet i liturgien —, celibatets uppmjukning, en katolsk folkbibel o. s. v. Från katolskt håll har naturligtvis både kritik och reformförslag i stort sett avvisats: dock har en betydande katolsk teolog, den nyligen avlidne professor A. Rademacher, ställt sig sympatisk till andan i åtskilligt. Betecknande är, att den katolska »Theologische Revue» vägrade plats för recensionen och att den i stället inflöt i Heilers »Eine heilige Kirche». Det återstår att se, om inläggen för katolska kyrkans vidkommande skola få lika efemära och obetydliga följder som på sin tid modernismen.

Bror Olsson.

Grekland Det enhetsverk, som Metaxas lyckats skapa inom det **i nödtider.** förut politiskt splittrade grekiska folket, nådde sin kulmen, då han den 28 oktober 1940 vägrade att böja sig för Italiens ultimatum.

Grekerna mötte upp som *en* man till försvar av sin frihet. Enligt ögonvittnens skildringar var folkets entusiasm i högsta grad gripande. Alla ville bringa offer på fosterlandets altare. Soldaterna offrade sin hälsa och sitt liv, de civila sitt arbete och sina pengar. Många vore de som gävo allt vad de ägde, det som skulle skänka dem en tryggad ålderdom.

Den första segern ingöt självförtroende och övertygade grekerna om att de ej voro sämre än sina förfäder vid Marathon och Salamis. Förtroendet för Metaxas var obegränsat. Hans plötsliga bortgång i slutet av januari, mitt under kriget, var därför en oerhörd förlust för det grekiska folket. Man kände att han var oersättlig och i dessa dagar treke ej så få greker anse, att landet aldrig skulle ha bragts i den nuvarande situationen, om Metaxas levat. Trots detta hårda slag höll man ut månad efter månad till förvåning för dem som spått att grekernas motståndskraft skulle vara bruten, sedan den första entusiasmen svalnat.

Med förhållandena väl förtrogna höllo före, att religionen utövade stort inflytande på grekernas moral. Mer än i andra länder är nämligen religionen i Grekland en maktfaktor. En kort tid före krigsutbrottet hade en händelse inträffat, som djupt gripit folket. Samma dag — den 15 augusti 1940 — då en stor religiös högtidlighet ägde rum på ön Tinos till Madonnans ära, torpederades den i Tinos hamn liggande grekiska kryssaren »Helli», som man tog för givet, av italienarna. En djup harm grep det grekiska folket över den dödliga förörläppning som tillfogats den Heliga Jungfrun och man ville hämnas skymfen. Man tyckte sig också förnimma den heliga vrede som gripit Madonnan och den oemotståndliga kraft som hon ingöt hos folket. Gripna av dessa känslor tyckte sig många soldater se den Heliga Jungfrun gå framför sig under anfallen, och så smittsam var denna psykos att t. o. m. italienska fångar lära påstått sig hava sett en svartklädd kvinna mitt i kulregnet i spetsen för de grekiska skytte-linjerna.

Huru annorlunda gestaltade sig icke förhållandena för den, som i höstas gjorde ett besök i Grekland. Ett talande bevis härpå gav Akropolis, där vid sidan av den grekiska flaggan vajade två stormakters, Tysklands och Italiens. Ehuru ockupationen i huvudsak blev anförtrodd till Italien, finnas dock på några viktiga platser tyska besättningstrupper, varjämte en stor del av Tracien är ockuperat av Bulgarien. I detta sammanhang må nämnas att det första vapenstilleståndsfördraget, som uppgjordes i Larissa mellan överbefälhavaren för de tyska trupperna och chefen för grekiska huvudarmén, innehöll bl. a. bestämmelsen att italienarna icke skulle beredas tillfälle deltaga i ockupationen. Detta fördrag godkändes emellertid icke av den grekiska regeringen, som det sades på tillskyndan av den brittiska överbefälhavaren. Följden blev kampens fortsättande ytterligare några dagar och väsentligt strängare villkor vid de slutgiltiga förhandlingarna. Grekernas medfödda förmåga att anpassa sig gör att jämfört med vissa andra ockuperade länder några större friktioner ej syntes förefinnas. Grekerna tycktes foga sig i sitt öde. Delvis

torde detta även bero på att de främmande soldaterna uppföra sig synnerligen väl, korrekt och disciplinerat.

Efter kapitulationen upplöstes den grekiska armén. Officerarna fingo behålla sina vapen, truppen avväpnades och fördes till sina hemorter. Av officerskåren användes nu en del i krigsdepartementet, några i civil statstjänst och slutligen en mindre del i det till 6,000 man uppgående gendarmeriet som uppsattes av grekerna. Flertalet torde dock vara utan arbete. Alla åtnjuta fortfarande lön. Den forne överbefälhavaren, general Papagos, levde såsom privatman i Athén under anspråkslösa förhållanden. Ehuru numera utan verksamhet betraktas han alltjämt av officerskåren såsom dess högsta målsman. Det enda grekiska militära inslaget i gatubilden i Athén var evzoner, som bestredo vakttjänst vid de kungliga slotten. Ockupationstrupperna voro däremot talrikt representerade.

Med undantag av Saloniki, Larissa, Piræus, vissa hamnar i Sydgrekland samt flygplatser och städer på Kreta gjorde de grekiska orter, som besöktes, ej intryck av krigets härjningar. Särskilt staden Larissa var mycket illa medfaren — man såg knappast något oskadat hus — men de största skadorna torde där hava uppkommit genom en jordbävning, som följde omedelbart på ett italienskt bombardemang. Så mycket svårare var förödelsen å förbindelserna. Sprängning av landsvägs- och järnvägsbroar, tunnlar, viadukter samt vägförstöringar på svårtillgängliga platser hade av de återtågande britiska trupperna gjorts med den största grundlighet. Då endast en järnväg leder norrifrån till Athén och vägsystemet i hela landet är föga utvecklat hava dessa förstöringsarbeten verkat i högsta grad förlamande på verksamheten inom skilda områden. Härtill kommer att någon biltrafik i brist på bensin och surrogatbränsle så gott som icke äger rum. Man är praktiskt taget för transporterna hänvisad till hästfordon, vilka äro av primitiv beskaffenhet och i regel dragna av utmärklade dragdjur. Även sjöförbindelserna hava nästan helt avstannat.

Regeringschef är förre befälhavaren för grekiska Epirusarmén, general Tsolakoglu. Regeringens ställning är naturligen ytterligt svår och dess inflytande mycket begränsat. Provinsguvernörerna äro greker. Det civila livet har på nästan alla områden ännu icke kommit i normala gängor. Skolundervisningen var i regel inställd, enär skollokalerna begagnades för militära ändamål. Man beklagade detta så mycket mera som den endast sedan några år tillbaka införda obligatoriska skolundervisningen omfattats med stort intresse. Aktningvärda försök att bedriva undervisningen i det fria kunde man på flera ställen iakttaga.

Karakteristiskt var alltjämt det pulserande gatulivet i städerna. Från tidigt på morgonen till mörkläggningen på aftonen vimlade det av människor på gatorna och kaféerna voro fullsatta. Man flanerade, språkade, gjorde affärer och politiserade. Greken älskar att tala politik.

När man iakttog dessa tillsynes sorglösa och sysslolösa skaror i en av kriget härjad miljö, föreföll det onekligen egendomligt att

detta folk varit mäktigt sådana prestationer under kriget. En förklaring kan möjligen vara att finna i det sätt, på vilket inkallandet av de värnpliktige ägde rum. Enligt mobiliseringsplanen togs nämligen i första hand i anspråk lantbefolkningen samt värnpliktige från de norra delarna av landet. Dessa äro i särskild grad vana att uthärda strapatser. De äro uppfostrade i ett bergigt och kargt land — tre fjärdedelar av Greklands yta är täckt med berg — och hava sedan barndomen klättrat uppför branter, där inga andra soldater än härför särskilt utbildade kunna taga sig fram. Rent fantastisk är deras förmåga att livnära sig med litet. Bröd, doppat i olivolja, några lökar och litet ost är en tillfredsställande kost för en grekisk soldat.

Ett tragiskt inslag i gatubilden var de många invaliderna. Man räknade med minst 4,000, som efter kriget på grund av frostsador undergått amputation av någon lem. Orsakerna till det stora antalet torde vara att söka i den ovanligt stränga vintern men även i vätan, dyn och gyttjan under hösten och våren. Bristande utrustning bidrog även i hög grad. Skodon och strumpor voro av dålig beskaffenhet och i otillräckliga kvantiteter. Någon vinterutrustning existerade praktiskt taget icke. Slutligen föranledde bristande kunskap i behandling av kylskador många gånger till förhastade amputationer. På den italienska sidan var förhållandet i detta avseende ännu bedröfligare. I samband härmed må nämnas att den svenska Greklandshjälpen bl. a. inriktat sig på att översända proteser till Grekland.

Den grekiska landsbygden gjorde ett fattigt intryck. Boningshusen voro av mycket primitiv beskaffenhet, i regel försedda med fallfärdiga halmtak. Bohaget var det enklast möjliga. En jämförelse med lantbefolkningens villkor i Sverige låter sig icke göra, men Grekland stod även mycket efter Bulgarien i detta hänseende. Fälten voro av den stekande sommarsolen helt förbrända. Det föreföll ofattbart, att de stora kreaturs- och färhjordarna kunde livnära sig på de fullständigt gulnade betesfälten. I allmänhet var det mycket ont om vatten. Vegetationen i floddalarna var däremot rik.

Underhållssvårigheterna voro oerhört stora, oaktat, enligt uppgifter från flera håll, ockupationstrupperna i huvudsak ombesörjde sitt underhåll genom tillförsel hemifrån. Orsakerna till svårigheterna ansågos främst vara brist på transportmöjligheter. Följande uppgifter, hämtade från en av Röda korset i Grekland gjord sammanfattning, äro ägnade att belysa svårigheterna. Av de ransonerade varorna erhålles — hittills åtminstone — en brödportion på 190 gram per dag. Före kriget beräknade man dagsportionen bröd till 650 à 800 gram. Då för millioner greker brödet är den väsentliga födan måste en så kraftig reduktion av brödportionen leda till att huvuddelen av befolkningen blir undernärdd, särskilt som det är uteslutet att kompensera bristen på bröd med annan föda. Så har t. ex. under en tid av fem månader kött endast utdelats tre à fyra gånger med 100 à 150 gram per person. Trots att myndigheterna bestämt höga priser åt jordbrukarna för alla livsmedel, saluföres i den offentliga marknaden icke mycket annat än frukt, tomater och pumpor. Inflationen är i gång och hotar

Dagens frågor

att öka snabbt. I smyghandeln — den svarta marknaden — betalas svindlande priser. Här nedan angivna stegring sedan april ger en bild av läget:

	Pris i april	Pris i oktober
Kött	60 drakmer per kg.	300 drakmer per kg.
Potatis	8 » » »	100 » » »
Smör	130 » » »	1,100 » » »
Fisk	40 » » »	350 » » »
Ost	80 » » »	450 » » »

(Ett hundra drakmer motsvarar omkring tre kronor.)

Det är uppenbart att dessa priser endast kunna betalas av de burgna i samhället; tillgången å livsmedel är för övrigt så knapp att den förslår endast till en ringa del av befolkningen.

Den nästan fullständiga bristen på bränsle försvårar ytterligare situationen. Kokning får ej längre ske med gas och endast $\frac{1}{3}$ av den vanliga förbrukningen av elektrisk kraft får förekomma. För uppvärmning av bostäderna finnas praktiskt taget inga förråd av kol, koks eller ved. Grekiska folket måste därför till största delen vara berett att »frysa sig igenom» vintern, som under januari—mars kan vara mycket kall. Kylan är så mycket mer besvärande, som bostäderna äro uppförda mera med hänsyn till den tropiska hettan under sommaren än till att möta vinterns köld.

De med livsmedels- och bränslebristen förknippade svårigheterna göra sig främst kännbara beträffande barn, ungdom och sjuka. Trots energiska försök från myndigheternas sida att träda hjälpende emellan är faktiskt en hel generation ungdom i fara att gå under. Läkarna förutspå redan nu allvarliga följsjukdomar.

Så lider åter det grekiska folket som så många gånger förut under sin korta tillvaro såsom självständig stat av följderna av ett olyckligt krig. Man fick en stark känsla av att detta folk aldrig hunnit hämta sig från de med korta tidsmellanrum återkommande krigen och än mindre förmått att åstadkomma sociala reformer och förbättringar inom samhällslivet. Huru olika ställa sig icke förhållandena i vårt land! Det svenska folket har vid en jämförelse för visso riklig anledning till självrannsakan och tacksamhet.

Den bästa önskan, man därför kan uttala för det frihetsälskande, livskraftiga och tappra grekiska folket är att försyneren måtte skänka detsamma lugn och ro till det återuppbyggnadsarbete, som det trängtar efter.

Pontus Reuterswärd.

Syntetiskt gummi. Vårt lands normala konsumtion av gummi uppgår till ungefär 10,000 ton om året. Det är ju sett ur världproduktionens synpunkt en ringa kvantitet, som skulle kunna fraktas

på ett enda fartyg. Trots detta är vår hushållning med gummi för närvarande ytterst ansträngd och inom ett halvt eller ett år torde gummisituationen vara den svenska försörjningens mest kritiska punkt.

Gummi intar en nyckelställning inom det nutida samhällslivet. Detta karakteriseras som bekant av ett högt utvecklat transportväsen och i detta spelar bilen en avgörande roll. Den elektriska industrin svarar för oersättliga organ i det nutida livet — telefon, radio, motorer, ljus, kraft — och för dessa organs funktion är gummi såsom isoleringsmaterial en förutsättning. Även inom läkekonsten spelar gummi en betydande roll. Om gummit tryter medför det sålunda en allvarlig förlamning av vårt näringsliv.

Man har anledning ställa sig skeptisk mot framtida importmöjligheter av gummi. Även om vi kunna utverka de nödiga transporttillstånden, så är frågan inte ur världen. Det förhåller sig nämligen så att inte mindre än 90 procent av hela världsproduktionen av gummi ligger koncentrerad till det område, som nu är utomordentligt starkt hotat av den japanska expansionen. Krigsutbrottet mellan västmakterna och Japan innebär att världens gummiproduktionscentra ligga i stridslinjen. Västmakterna få nu falla tillbaka på sina lager och på det syntetiska gummit.

Tack vare teknikens framsteg under senare årtionden har emellertid den industrialiserade världen frigjort sig från fullständigt beroende av Malaekas och Nederländska Indiens gummi. Det är nämligen nu fullt tekniskt möjligt att på syntetisk väg framställa gummi, som till och med är naturgummit kvalitativt överlägset. Det syntetiska gummit har även varit dyrare, men det är en underordnad fråga då existensen står på spel.

Världens samtliga stormakter ha redan en väl utvecklad och i vissa fall stor industri för syntetiskt gummi. Såväl Tyskland som Sovjet torde vara »självförsörjande» i fråga om gummi — den civila konsumtionen måste dock starkt begränsas. U. S. A. har också på ett tidigt stadium sökt frigöra sig från beroendet av den brittisk-holländska gummiproduktionen. Elektroindustrins krav på ett kvalitativt bättre isoleringsmaterial än naturgummi har också drivit fram den syntetiska gummiindustrin. Förenta Staternas och särskilt Englands produktionskapacitet av syntetiskt gummi torde emellertid ännu vara ytterst liten i förhållande till behovet. Västmakternas eftergivningspolitik mot Japan får ses ur denna synpunkt.

Även Sverige skall nu börja producera syntetiskt gummi. För en tid sedan meddelades i pressen att staten anslagit en mindre summa för att finansiera förberedelserna till laboratoriearbetet. En rad kända svenska företag ha ställt såväl medel som kemister och laboratorier till förfogande.

I och för sig gäller det inte uppfinna syntetiskt gummi utan att utexperimentera en lämplig fabrikationsmetod. Det syntetiska gummits principer och formler äro varje kulturfolks egendom. Den praktiska metoden att erhålla ett högvärdigt gummi är emellertid vederbörande länders resp. tillverkares hemlighet. Sålunda äga tyskarna

förmågan att göra ett gummi — buna — som på ett glänsande sätt löst deras gummiproblem. Buna är inte bara ett överlägset gummi, det kan även framställas snabbare än något annat syntetiskt gummi. Såväl råvarorna för buna som den allmänna produktionsföljden äro kända, men en del avgörande detaljer känner övriga världen inte till.

Syntetiskt gummi framställes ur mycket vanliga råvaror, nämligen kalksten, kol och vatten. Även trä, jordbruksprodukter och petroleum kunna duga såsom utgångsmaterial. Det är närmast en pris- och förekomstfråga. Billigast torde emellertid kalksten, kol och vatten ställa sig, även om därtill fordras elektrisk energi.

Det finns två olika huvudtyper av syntetiskt gummi: det tyska syntetiska gummit, buna, är den ena typen och det amerikanska neoprene kan sägas vara representativt för den andra gruppen. Buna polymeriseras med natrium. Neoprene innehåller klor. Båda slagen kunna göras av kalksten och kol.

Under förra kriget tillverkade tyskarna ett gummisurrogat, s. k. metylgummi. Detta var naturgummit underlägset i avgörande stycken och får alltså karakteriseras som surrogat. Buna och neoprene äro inga surrogat utan självständiga artiklar. De äro på kemisk-teknisk väg framställda plastiska massor med egenskaper som likna naturgummits, fast de överträffa i många viktiga fall detta.

Gummi består av grundämnena *kol* och *väte*. Dessa förekomma i naturen i överflöd och i en otalig massa kombinationer. Trots gummits enkla beståndsdelar är det emellertid mycket komplicerat byggt. Gummits natur var okänd ända tills vår världsberömd landsman professor The Svedberg i Uppsala med sin ultraseparator lyckades få en inblick i de högmolekylära ämnenas natur. Tidigare visste man att gummi uppbyggdes av *isopren*, ett omättat kolväte vars molekyl bestod av 5 kol- och 8 väteatomer. Dessa isoprenmolekyler äro i gummit polymeriserade (polymerisation = att samman-sluta flera lika molekyler till en större molekyl) till de jättemolekyler vi kalla gummi. Hur många isoprenmolekyler gummi bestod av lyckades dock ingen klargöra. Endast gummiväxterna kunde därför förvandla isopren till gummi. Prof. Svedberg konstruerade 1926 en separator, som roterade med en hastighet av 2,700 varv i sekunden och som åstadkom en kraft mer än en miljon gånger större än jordens dragningskraft. Då gummi centrifugerades i denna apparat slets gummimolekylen itu av centrifugalkraften och gummits okända x , antalet isoprenmolekyler i jättemolekylen, kunde på ett sinnrikt sätt avslöjas. Beträffande gummits karakteristiska egenskap, elasticiteten, kunde man fastställa att den grundade sig på gummimolekylens form av en lång tråd. Vid polymerisationen bindas alltså isoprenmolekylerna samman till en lång tråd.

Med utgångspunkt från dessa erfarenheter blev det inte kemisternas uppgift att till varje pris göra naturgummi på syntetisk väg utan framför allt att framställa ett kolväte, som kan polymeriseras till en sådan jättetrådmolekyl. Därmed kom arbetet in på nya vägar. Tyskarna gjorde före världskriget på kemisk väg isopren och polymeriserade det till ett gummisurrogat. De uppnådde dock inte gum-

mits goda egenskaper, emedan »trådens» längd inte blev naturgummits.

Det moderna syntetiska gummit eftersträvar inte att efterbilda naturligt gummi utan i stället att göra ämnen med gummiegenskaper. Detta har lyckats bättre. Framställningens huvuddrag har följande utseende. Vid buna: koks och kalk brännas i den elektriska ljusbågen samman och bli kalciumkarbid. Denna ger vid förening med vatten en gas, som kallas acetylen, vilken numera är på väg att bli ett av teknikens viktigaste utgångsmaterial. Acetylen användes vid belysning, vid svetsning och är mellanstadiet vid ett stort antal konstmassor. Acetylen är liksom gummi ett kolväte. Med hjälp av katalysatorer (= ämnen som med sin närvaro påskynda eller stegra en kemisk process utan att själva ingå i densamma) polymeriseras acetylen till ett kolväte som heter *butadien*. Detta ämne har stor likhet med gummimolekylen isopren därigenom att det kan polymeriseras till samma långa trådmolekyl. *Butadien* och *natrium* ha givit namnet buna, som också är en polymerisationsprodukt av de båda ämnena. Liksom naturgummit framställs buna såsom gummimjök, latex. Till denna gummimjök sätter man någon syra, varvid gummit utfälles. Genom variationer vid butadienets polymerisering erhåller man olika kvalitativa egenskaper, varför syntetiskt gummi kan framställas så att det särskilt passar för något bestämt syfte. Buna kan även framställas av kolhydrater, till exempel trä, socker eller potatis, varvid dessa råvaror överförs till alkohol och denna till butadien. Även petroleum kan genom »krackning» via metan eller butan överförs till acetylen resp. butadien, vilket sistnämnda kolväte alltså är centralpunkten i förvandlingsprocessen.

Det syntetiska gummi som Sverige skall börja tillverka är neoprene, den amerikanska Du Pont-koncernens gummi. Råmaterialen äro samma som för det tyska buna. Kol eller petroleum förädlas till *acetylen* på känt sätt. Acetylen blir alltså den egentliga utgångspunkten för vårt nya gummi. Med hjälp av katalysatorer överförs acetylen och saltsyra (som innehåller klor) till *klorbutadien* eller kloroprene. Detta ämne har liksom bunans mellanprodukt butadien samma egenskaper som naturgummits isopren. Klorbutadien, som är en omättad vätska, bibehåller sig inte länge utan övergår av sig självt till en plastisk massa, *neoprene*, ett syntetiskt gummi. Med zinkvitt kan detta sedan vulkaniseras och får då det vulkaniserade gummits typiska egenskaper.

Framställningskostnaderna för syntetiskt gummi ställa sig cirka tre gånger högre än naturgummits förkrigspriser. I gengäld har det synnerligen förnämliga egenskaper. Slitstyrkan är hög — särskilt vissa bunslag ha i jämförelse med naturgummi ända till dubbel slitstyrka. Naturgummit upplöses som bekant av bensin och oljor och »åldras» av sol och luft. Det syntetiska gummit utmärker sig av mer eller mindre okänslighet mot bensin och oljor, syror och en rad andra kemikalier. Det försvagas inte av hög temperatur och åldras inte så lätt av solbestralning och luft som naturgummi.

Detta har gjort de syntetiska gummislagen överlägsna särskilt

Dagens frågor

inom den elektriska och kemiska industrin, där kvaliteten går före priset. Neoprene har endast i obetydlig omfattning använts som bilgummi, emedan den stora amerikanska marknaden haft fri tillgång till det billiga naturgummit. Några tekniska hinder föreligga emellertid inte för att låta bilarna rulla på däck, som gjorts av kalksten, kol och vatten.

Erik Hilbert.
